

PLAÇA MAJOR

ANY XIII. Núm 37 revista de cultura i festa. federació colles de castelló. estiu 2008

1993-2008, QUINZE ANYS FENT FESTA I CULTURA

Estem de celebració, la nostra Federació ha complit quinze anys d'existència. Tot i que ja funcionaven un grapat de colles, a partir de 1993 es creà un projecte que començà amb divuit colles i que en l'actualitat passem a ser gairebé més de cent cinquanta.

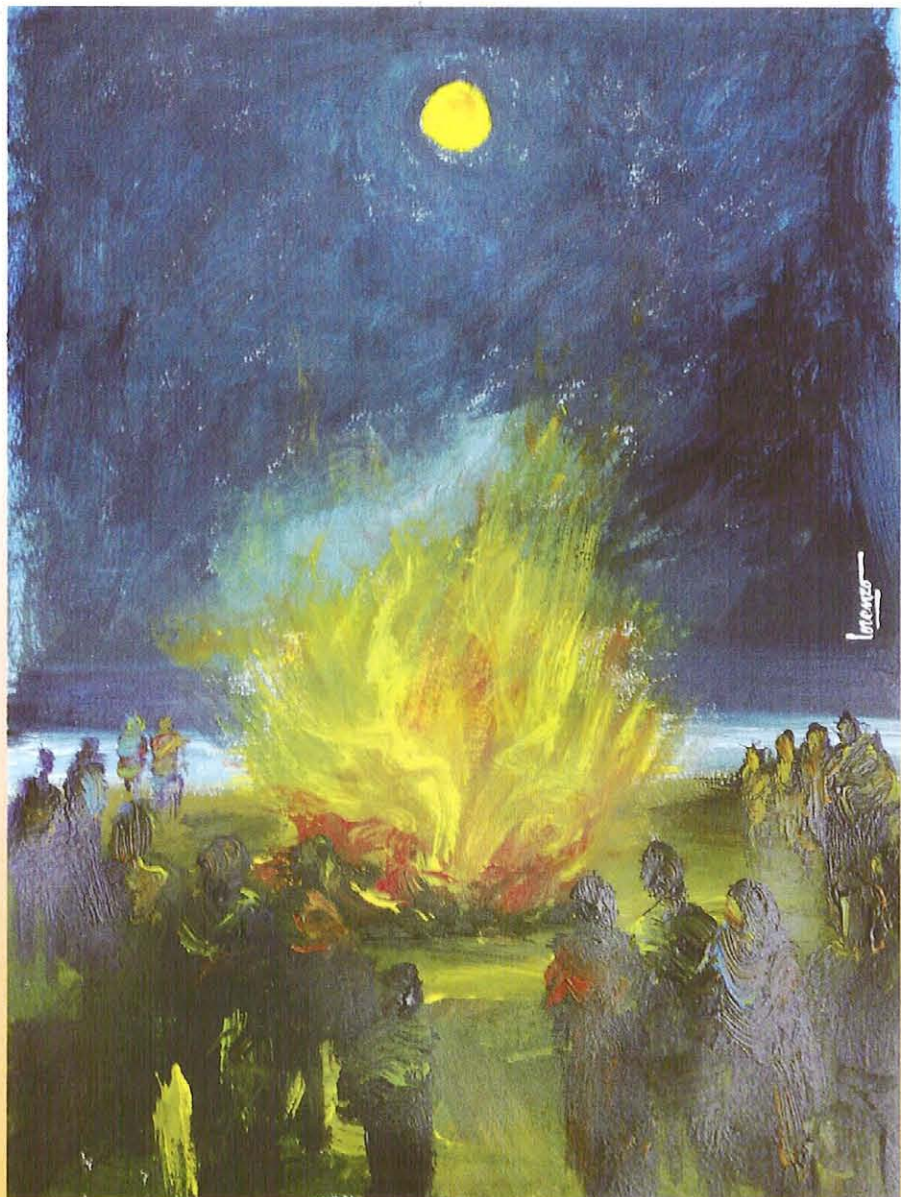
Durant aquests anys, des de la nostra Federació van nàixer la revista de festa i cultura "Plaça Major" i l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal, el premi de Narrativa Breu "Josep Pascual Tirado", hem consolidat la nit de Sant Joan a més d'un grapat de publicacions i enregistraments de discs compactes, fent valer que fica el logotip dels quinze anys, 1983-2008, quinze anys fent festa i cultura. I certament, creiem que ho hem aconseguit. El mateix amic Lorenzo, amb aquest esplèndid dibuix de la portada ha sabut interpretar aquesta filosofia.

A Castelló, a més de conèixer-nos per saber fer festa, també en coneixen i compten amb nosaltres en matèria de cultura, hem demostrat que sabem lluitar per les nostres tradicions pairals, que sabem apreciar allò que els nostres avantpassats ens han sabut transmetre, que volem sumar la festa a la cultura.

Hem tornat a pujar al Campanar de la Vila, al nostre estimat "Fadrí"; amb Pepe Pascual com a guia d'excepció hem descobert l'ermita de Sant Francesc de la Font i el paratge idíl·lic del Molí de la Font; i per fi hem compartit amb tota la gent del món de la festa la nostra alegria, hem passat un dissabte amb la gent de les gaiates, amb les reines i la Junta de Festes.

Ara ens esdevé un nou repte: que en un futur pròxim tenim que superar nous objectius, que sumen al món de la festa i de la cultura del nostre Castelló. Aquests 15 anys que han passat, no són res pel que ens espera.

Gràcies per fer-nos costat.

Joan Josep Trilles i Font
President Federació Colles de Castelló

PLAÇA MAJOR

ANY XIII. Núm 37 revista de cultura i festa . federació colles de castelló. hivern/primavera 2008

Revista quadrimestral
Estiu 2008

Any XIII, número 37
Castelló de la Plana (Plana Alta)
Tiratge de 400 exemplars

President Joan Josep Trilles i Font

Director Albert Sánchez-Pantoja i Domínguez

Consell de redacció

Albert Sánchez-Pantoja	Fèlix Franco	Jesús López López
Joanjo Trilles	Toni Àguila	José Manuel Milián
Pep Vidal	José Antonio Arias (Keco)	Juanjo Escrig

Assessor lingüístic Albert Sánchez- Pantoja

Fotos Jesús López, José Antonio Arias (Keco) i arxiu de Joanjo Trilles

Portada Lorenzo Ramírez

Idea de portada Xipell

Edita

Federació Colles de Castelló

Imprimeix

Gràfiques Color Impres, S.L.U - Pol. Ind. Fadrell, Nau 75 - 12005 Castelló
Dip. Legal CS-80-96
ISSN 1695-5471

Presentació d'originals

Centre Municipal de Cultura
Carrer d'Antoni Maura, núm. 4 - 3r · 12001 Castelló

Nota

"Plaça Major" no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'hi identifica necessàriament.

SUMARI

1. 1993-2008, quinze anys... Joan Josep Trilles i Font
2. Sari Mañá guanya el concurs de cartells...
3. Miguel Àngel Mulet. Joan Josep Trilles i Font
6. Les Colles, alguna cosa ...A. Sánchez-Pantoja
8. Records fotogràfics d'una..... J. A. Arias (Keco)
10. Jocs tradicionals. Les birles. Àngel Gómez
11. Babel, 1500 actes. Tu fas fòrum. J. J. Trilles i Font
12. III Nit Templària.
14. Vocavulgari Coller: lletra "E". Antoni Aguilà
15. Informació de Dolçaina i Tabal
16. L'Esquadra de Trabucaires a Segorb. Toni Àguila
17. Ball perdut a Castelló. Pep Vidal
18. Pensaments Casolans.
19. Fent camí, Pep Martí, cant d'estil.
20. El cant de l'aurora a Atzeneta del Maestrat.
22. Xafardecolles. Notícies íntimes en el mon de...
23. Ressor del 15é aniversari Federació Colles de Castelló.
24. Programació Nit de Sant Joan 2008.

Amb el suport de la

 GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA I EDUCACIÓ

Sari Mañá Miralles, guanya el concurs de cartells Nit de Sant Joan

El passat dimecres 28 de maig, en l'Escola d'Art i Superior de Disseny de la nostra Ciutat, es reuní el jurat "1er Concurs de Cartells NIT DE SANT JOAN 2008" format per:

- Miguel Àngel Mulet Taló, Regidor de Cultura Ajuntament de Castelló, President del jurat, que ha excusat la seua presència.
- Jesús López Guillén. President de la Junta de Festes de Castelló.
- Mª Carmen Aguilar Piquer, Vicent Vidal, Nacho Igual i José Antonio Arias, professors de l'Escola d'Art i Superior de Disseny de Castelló.
- Javier Tirado López. Tècnic d'impressió, en nom de Gràfiques Color Impres.
- Eliseu Alejandro Lliberós. En representació de la Federació Colles de Castelló.
- Joan Josep Trilles i Font, com a secretari del jurat, amb veu però sense vot en nom de la comissió organitzadora.

Després d'estudiar els 18 cartells presentats, han decidit donar el 1er Premi del Concurs al cartell de Sari Mañá Miralles, amb el lema, **Dimonis en la nit**.

DITES I REFRANYS

per SANT JOAN

- Nit de Sant Joan, la més curta de l'any.
- Diner per Nadal, pobresa per Sant Joan
- Qui riu per Sant Joan, plora per Nadal
- Qui encén foc per Sant Joan no es crema en tot l'any
- Les herbes de Sant Joan, tenen virtut tot l'any
- Bany de Sant Joan, salut per tot l'any
- Per Sant Joan, tot neix i tot creix
- Nit de Sant Joan, nit d'amorettes
- Si per Sant Joan plou, quaranta dies plou.

Tret de:

NOTA DE LA REDACCIÓ: En el passat número en la pàgina 2 ficarem Centenari del naixement de Lluís Sales Boli, quan calia ficar Lorenzo Ramírez, Mestre Templer

ENTREVISTA

Parlem amb, MIGUEL ÀNGEL MULET TALÓ (Zürich, 1956)

Per Juanjo Trilles

Estem de celebració, la nostra Federació compleix quinze anys, recordarem a moltes colles i persones que ho han fet possible.

Miguel Àngel Mulet Taló, ha estat una d'eixes persones que des d'un principi sempre ha fet costat al nostre projecte, a més a més, és culpable de que la dolçaina, més concretament l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal siga una realitat. Diputat i regidor de cultura, mestre, pintor, cavaller, gaiater, coller, confrare, pare, ... Intentem conèixer un poc millor a l'amic.

- Miguel Àngel, per començar com pots portar tanta activitat?

- Amb l'ajuda d'un bon equip de funcionaris i sempre mantenint el meu ferm compromís de trobar suport en la societat civil per a conciliar i desenvolupar l'activitat cultural. Però, de quan en quan tinc que desconnectar i recarregar de nou energia.

- A més a més, exerceixes com a Taló?

- A més de la meua dedicació política, intente mantenir una vida normal: família, amics i la meua activitat pictòrica. Al mes de març vaig tenir la darrera exposició a l'Ateneu Mercantil de València, on dins d'una agenda molt ajustada vaig poder fer de Taló, amb gran satisfacció per la bona crítica que vaig rebre i el caliu de tothom. Tot i això, tinc que dir que he tingut que renunciar a altres coses com aficions o a l'esport.

- Jo ho tinc clar, però d'on et ve la malaltia de la dolçaina?

- Sóc de les persones que pensa que ens forgem, com tots, per l'educació que rebem, per la influència del nostre entorn. En el meu cas, els meus avantpassats i més concretament mon pare, han tingut molt que veure amb el meu amor a Castelló i la seua cultura. En qüestions puntuals com la dolçaina, fou ell, Miguel Mulet Ortiz, el "Miguel Mulet Dolçainer", qui en va fer veure les virtuts de la dolçaina i el seu món, fins al punt, com molts altres, de quedar ferit per aquest instrument.

- Però no em negaràs que has estat o estàs en moltes entitats, llavors podríem dir que ets un maneguet de la cultura de Castelló?

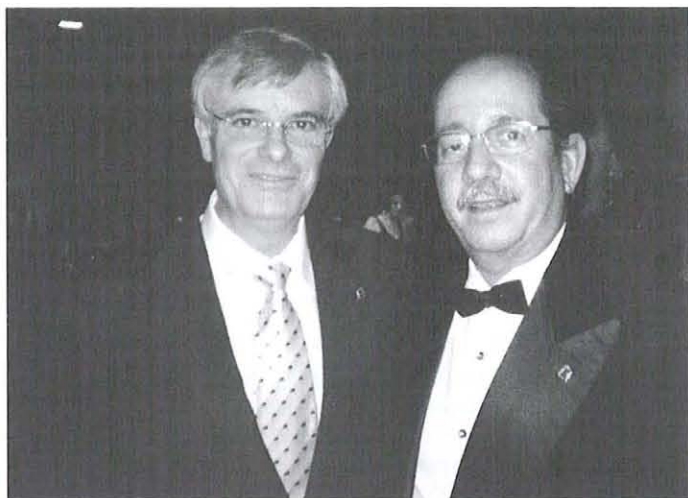
- Bo, això és una realitat que no puc negar. La societat la tenim que fer els ciutadans i si pensem en un tipus de societat millor, ens tenim que implicar –tu d'això en saps molt- i en efecte, així és des que tinc ús de raó, he treballat amb tot tipus de col·lectius culturals, atenent les responsabilitats que en ells

Mayo, Maria i Lluís Soto

ENTREVISTA

Taló amb Tónico Gasco

Ateneu Mercantil de València

se m'han encomanat, sempre he intentat ser un més. Però, certament, sempre he estat ben embolicat.

- Bé, però enguany, has pogut compartir Ajuntament, la Colla i ser pare de Madrina?

- Encara que he participat en algun acte de la meua colla "Amigos del Caminàs", enguany la colla ha estat un poc abandonada, no he participat com en altres anys. Enguany a les festes m'he dedicat a fons com a regidor de la Corporació Municipal i com no, a la gaiata "Brançal de la Ciutat", on la meua filla Maria ha estat madrina, seguint una llarga tradició familiar arrelada al món de la festa. Crec que totes les xiquetes que són madrines, que representen a un gran Sector de la nostra festa han de tenir el recolzament de tots, i en aquest cas, com no, de son pare. Maria ha estat bressolada per tots, sobretot per sa mare i el seu germà, Mayo i Miguel han estat amb ella en tot moment, jo ho he fet com a pare, no pas com a polític. Ah, a més a més, com a Taló vaig fer la portada del llibret de la gaiata.

- Recordes com es va crear la nostra Federació?

- Amb gran satisfacció, ja ho crec. La Federació Colles de Castelló va nàixer per la voluntat d'un grup de persones

amb uns objectius molt clars: Llevar problemes socials dins de la festa i rentar una imatge degradada per culpa d'uns pocs que no entenen la festa, amb un compromís ferm amb la festa i la cultura. Fa ara quinze anys, aquelles persones iniciaren el camí que avui és una manifesta realitat i per damunt de tot, es manté, a hores d'ara, un compromís de les Colles de Castelló. La festa i la cultura segueixen formant part dels seus objectius.

- I l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal?

- L'Escola, com no, fou un somni que va formar part d'aquell compromís fundacional de la Federació Colles de Castelló. Va nàixer al 1994, just un any després de la seua constitució. Des de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal de Castelló, les persones que han estat treballant aquests darrers anys, ens han fet veure un futur esperançador. També s'ha treballat per assolir objectius, com el de reconèixer els seus estudis com a instrument als nostres conservatoris. Per l'Escola han passat molts alumnes, que han fet possible que a la nostra ciutat puguem gaudir de setze agrupacions de dolçaina i tabal. La nostra Escola, podem dir amb satisfacció que té un prestigi i reconeixement dins de l'espai socioeducatiu a la nostra ciutat. Nosaltres, des de l'Ajuntament,

Roda Premsa premi Narrativa Escolar Vicent Marçà.

Pregó 2007

estem molt satisfets i seguirem recolzant aquesta Escola, l'Escola de tots.

- Quina evolució has trobat al món de la festa i la cultura durant aquests anys?

- Vull ser concret, resumir-ho en tres punts:

1. Elevar el nivell d'activitat festiva i cultural.
2. Incrementar en tot moment la participació i la responsabilitat social, sempre des del marc de l'estructura legal.
3. Han estat tres lustres que han permès, impulsats

ENTREVISTA

Premi Narrativa Josep Pascual Tirado

des les institucions oficials, però gràcies a la festa i la cultura, hem estat capaços de traslladar-nos de poble a capital, això sí, amb tots els seus avantatges i obligacions.

- Penses que el món de la festa està present en la cultura de Castelló?

- Molt present per voluntat del món de la festa i per les institucions. Cal dir que sempre ha estat, la cultura, objectiu permanent a la vostra Federació, potenciant en tot moment la cultura local, i també des d'altres col·lectius, com gaiates, festes de carrer, ... he de reconèixer, com a regidor de Cultura, que a la ciutat de Castelló ho hem assolit, que la cultura està molt viva en el món de la festa, la festa és cultura.

- Aleshores, creus que la Junta de Festes està potenciant també la cultura a més de fer festa?

- També ho està fent i som conscients que encara queda molt per fer, pensem que cal seguir en eixa línia i serà una de les qüestions que les assemblees pertinents hauran d'exigir als projectes de la Junta de Festes que es presenten pera regir el destí de la festa. Ells estan fent un gran esforç i nosaltres, des de l'Ajuntament els farem costat.

- Des del teu lloc, com a diputat de cultura, no creus que tothom deuria de fer festa i cultura seguint uns mateixos paràmetres?

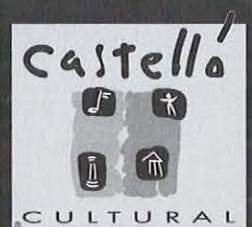
- Tots haurien de fer festa i cultura, pense que cal que

hi haja una coordinació per a informació i divulgació, però, jo particularment crec que s'ha de mantenir la identitat pròpia, les manifestacions festives i culturals de cada col·lectiu. No es pot fer un vestit per a tothom, cadascú ha de tenir la seua idiosincràsia.

- Per acabar, parla'ns del futur, quins projectes tens?

- Mantenir l'activitat cultural que tenim a la nostra ciutat. Com no, col·laboració amb la societat civil, sense dirigisme institucional, sempre col·laboració. A més a més, completar el marc necessari d'infraestructures i mitjans culturals per tal que tant els col·lectius que desenvolupen la tasca cultural, com els veïns que estimen gaudir d'ella, tinguen sempre les millors condicions.

Amb la Col·laboració de:

LES COLLES, ALGUNA COSA MÉS QUE FESTA

Per Albert Sánchez-Pantoja i Domínguez

En alguna ocasió he escrit sobre el paper de les colles de Castelló en el món de la festa i he manifestat repetidament el meu convenciment que si les principals virtuts festeres són la participació popular, iniciativa, espontaneïtat i imaginació, les colles són indubtablement l'instrument idoni per a fer festa i per participar-ne col·lectivament.

Aquesta constatació pot induir a pensar que la finalitat exclusiva de les colles és anar de festa, però aquesta conclusió seria errònia i caldria matisar-la de cap a peus.

Primer que res cal dir que el concepte de "colla" és molt genèric i s'ha de tenir en compte que la principal característica del món de les colles és la seua heterogeneïtat i varietat. Dins d'aquesta varietat trobarem, evidentment, un determinat tipus de colla que es dedica únicament a gaudir la festa, sense altres preocupacions. Però és cosa segura que trobarem també moltes altres colles que en llurs activitats prioritzen àmbits diversos, tals com la música, la dansa, els jocs, els esports, la memòria històrica, la gastronomia, les tradicions i moltes altres manifestacions de la cultura popular.

El fet de tenir determinades inquietuds o afeccions no vol dir, ni de bon tros, que aquestes colles no tinguen també vocació festera, però la diferència és que saben impregnar la seua participació en la festa amb la seua afició predilecta i això es tradueix en aportacions que, de manera gairebé imperceptible però constant, van enriquint la festa, donant-li un major contingut i fent-la evolucionar dins de l'àmbit marcat per la història i les tradicions pròpies de la nostra terra.

Seria molt llarg enumerar ací totes les aportacions de les colles al patrimoni popular i fester de Castelló i amb tota probabilitat incorreríem en omissions i oblitats immerescuts.

És per això que em limitaré a una visió panoràmica general d'aquesta aportació, amb alguns exemples que resulten ben característics i coneguts per tothom.

Així, en l'àmbit de la mitologia i les tradicions locals cal remarcar l'admirable feina de grans colles com la del Rei Barbut, que ha recuperat per al gran públic tot el món mitològic del Tombatossals de Josep Pascual Tirado; la colla el Pixaví, amb les seues visites al Fadri i les activitats a Sant Roc de Canet; els Trabucaires de la colla Xaloc, etc.

En l'àmbit de la memòria històrica, al costat de les benemèrites associacions dels Cavallers de la Conquesta i Moros d'Alqueria, cal esmentar la feina de colles com la dels Cavallers Templers, Host del Castell Vell, l'Aljama, Bacalao, etc. Un altre àmbit ben representat és el musical, amb diverses colles i grups de dolçainers i tabaletes, que han estat capaços de recuperar el protagonisme d'aquests instruments i de la música popular a la nostra festa, i també han impulsat una iniciativa tan reeixida com la creació el 1994 de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal.

La participació de les colles als actes tradicionals de la festa, com són la Romeria de les Canyes o l'Ofrena a la Mare de Déu, és massiva i ben manifesta. Seria injust oblidar la dedicació i el treball tenaç de moltes colles en la recuperació de la Tornada de la Romeria, una tradició que s'havia perdut i que als nostres dies torna a ser plenament vigent.

Els esports i els jocs recreatius són objecte de competicions i certàmens on les colles també aporten el seu granet de sorra, algunes com a organitzadores i moltes altres com a participants. Així s'esdevé amb els torneigs de futbol-sala (colla Botifarra), boli (conlloga Matapoll), guinyot (colla Pasparrís), tennis-taula (colla Cagarros), etc.etc.

Un altre aspecte on excel·leix la feina cultural de les

OPINIÓ

colles és el dels llibrets de festes. Publicacions com les que cada any editen colles com Rebombori o El Magre són modèliques en el seu gènere i exponents del treball dut a terme per uns equips ben qualificats.

Fins aquí he tractat les aportacions que les colles fan a la festa de forma bàsicament individual, ja que és cosa ben sabuda que cada colla viu la festa a la seua manera i amb el seu propi full de ruta. També hem vist com precisament aquesta diversitat i varietat són un element clau en la riquesa de les esmentades aportacions.

Però les colles també han sabut agrupar-se per tal de treballar col·lectivament i enguany farà quinze anys que va nèixer la Federació Colles de Castelló, que va iniciar la seua singladura amb 18 associacions fundadores i que en l'actualitat compta ja amb 150 colles federades.

Amb empenta i determinació, la Federació ha superat de manera clara el gran inconvenient que suposava l'heterogeneïtat de les colles i ha sabut aprofitar la força que dóna la unió per a constituir-se en una potent eina de dinamització cultural i festera, que fa sentir la seua activitat i la seua capacitat d'iniciativa en molts i diversos àmbits del teixit sociocultural de la ciutat.

Pel que respecta a la festa, la Federació aporta el seu treball d'organització i gestió logística que en Magdalena es posa de manifest en aspectes tals com els cadafals, els carros engalanats o el multitudinari sopar de colles, entre molts altres. Fora de la setmana magdalenera, la Federació de Colles també ha demostrat la seua maduresa organitzant esdeveniments com el III Congrés Magdalenenc del 1995 o les Fogueres de Sant Joan, una altra tradició que s'havia perdut i que les colles han ajudat decisivament a recuperar.

Però la Federació ha fet molt més que festa. L'any 1995 editava el llibre *Al voltant dels noms de les colles*, reeditat i actualitzat l'any 2004. Aquesta publicació, feta amb la voluntat de servir de nexa d'unió entre els diversos col·lectius, va ser un recull de totes les respostes a una enquesta plantejada

per la Federació i en les que cada colla explicava els seus orígens i motivacions. Una altra iniciativa molt fructífera va ser el llançament de la revista *Plaça Major* l'any 1996 i que en gairebé dotze anys d'existència ha publicat 36 números que constitueixen un fidel i magnífic aparador de la múltiple activitat de les colles, així com de llurs inquietuds i projectes.

Amb la col·laboració de la Diputació de Castelló, la Llibreria Babel i Edicions Brosquil, la Federació de Colles organitza també el Premi de Narrativa Breu "Josep Pascual Tirado", que va nèixer l'any 2000 i que enguany arribarà a la seua IX edició.

Podria continuar enumerant més coses que fan la Federació i les colles però no vull fer-me massa pesat i qui vulga saber-ne més té la possibilitat de consultar la pàgina web federaciódecollas.com, on podrà informar-se'n directament.

Considero que, amb tot el que he exposat ací resta demostrada a bastament la meua afirmació de l'inici, en el sentit que l'actuació de les colles transcendeix ampliament l'àmbit estrictament fester i es projecta generosament en diversos àmbits culturals i socials de la vida ciutadana.

Com a conclusió vull manifestar el meu convenciment de com resulta d'insubstituïble i necessària la feina feta per les colles, fins a l'extrem que si no existiren aquestes associacions caldria inventar-les ràpidament. Per sort, sí que existeixen, són moltes, amb idees i ganes per a continuar treballant i els castellanencs són ben afortunats de poder comptar amb aquesta vital manifestació de la voluntat d'iniciativa i participació de la nostra societat civil.

Amb la Col·laboració de:

FUNDACIÓ MUNICIPAL DE FESTES
JUNTA DE FESTES DE CASTELLÓ

 TRAVER GRIÑO "KETO"

RECORDS FOTOGRÀFICS D'UNA VESPRADA D'ESTIU

José Antonio Arias (Keco)

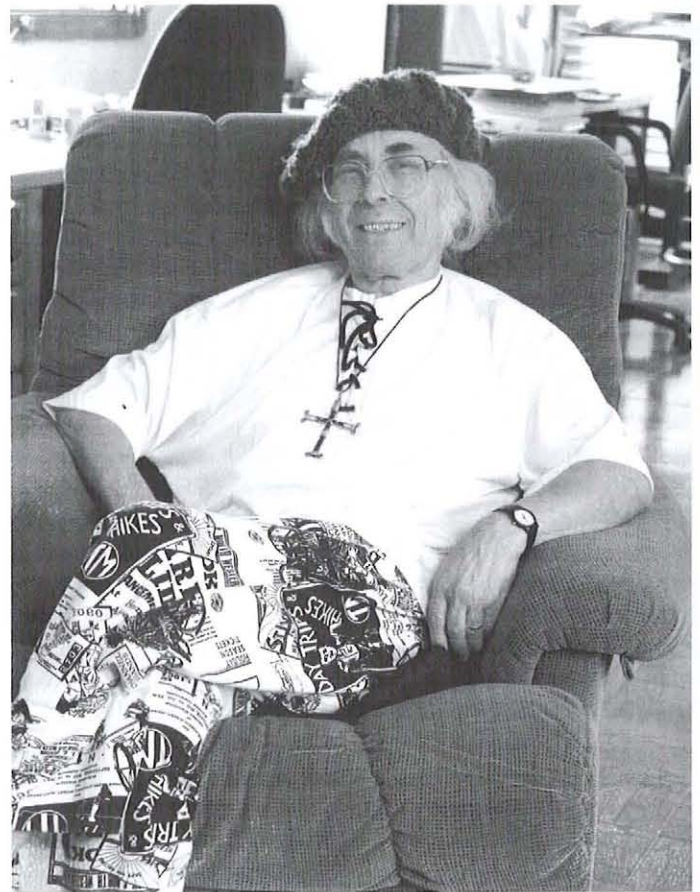
En el fons sabia que algun dia tindria l'oportunitat de contar tot això...i és que de vegades no cal que passe molt de temps per a valorar un grat record.

Després dels diversos intents que caracteritza l'acusada falta de temps que vivim avui dia, va ser durant una vesprada d'estiu quan vaig assolir una cita amb Daniel Traver Griño i la seua inseparable Pepa. Havia de fer-li una breu sessió fotogràfica, però abans de res, estava ansiós per conèixer-los i esbrinar que m'oferiria aquella visita...

Va resultar un poc difícil trobar la seua casa enmig de la Marjaleria, però un carrer amb el nom de Daniel em va ajudar. M'esperaven; Pepa em va obrir la porta, ens saludàrem i una vegada dins em va presentar al famós artista que es trobava treballant en un dibuix. El primer que vaig trobar en ells, a més del seu innegable abillament pictòric, va ser un somriure. Ens vam asseure en còmodes sofàs individuals i vaig presenciar, al poc, un detall que em va cridar l'atenció: Daniel va aixecar lleugerament la cama dreta per a recolzar-la al reposabraços, situant-se lleugerament en diagonal, enfront de mi, amb una confiança que no tot el món hagués demostrat en tan poc temps.

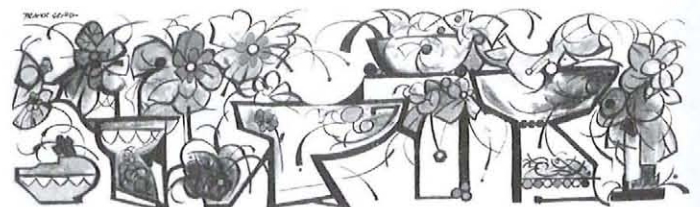
Xerràrem de tot un poc. Primer, del meu projecte de fotografiar a tots els artistes més importants de la província i després em vaig limitar a escoltar de primera mà la història de la seua vida, amb la passió de qui ha lluitat en mil batalles.

Vaig descobrir, així, l'origen del seu sobrenom, a causa dels temps que Daniel es trobava fent "la mili". Era tan actiu que no podia estar-se quiet, pel que els seus superiors li deien constantment: "state keto" i d'ací se li va quedar, "el "Keto". Aquesta anècdota anunciava la gran activitat artística i personal d'un creador que es va fer a si mateix des de molt jove, en temps en que les coses eren menys fàcils. Mentre la meua càmera intentava plasmar algun record fotogràfic d'aquell moment, em van parlar de les classes al Ribalta, de l'Editorial Bruguera, de Forges i Chumi Chúmez, de la Warner Bros, de les famoses entrades falsificades per a entrar en el camp de futbol del Sequiol, de la Universitat d'Alcalá d'Henares, on era professor honorífic de l'humor...i per descomptat de Castelló i de la seua gent; al mateix temps, un recorregut per la sala em va permetre contemplar tant alguns dels premis nacionals i internacionals amb què li van guardonar, com les últimes obres per a una pròxima exposició a Vila-real. Quant vaig gaudir observant aquelles meravelloses explosions de color amb les explicacions de qui les havia creat...

Al poc, Daniel va aconseguir romandre "keto" al seu escriptori per a dibuixar un simpàtic fotògraf amb la seua càmera, prenent-me a mi com a model. En fer-lo, els seus ulls semblaven tancats i la seua concentració i silenci eren tals que em va recordar a un savi mestre d'art oriental.

Després d'atendre una cridada familiar, vam eixir a un verd i arbrat jardí on vam realitzar les últimes fotos. D'aquests moments va resultar una de les imatges més entenedores que mai haja captat i que parla per si mateixa. Asseguts en un banc, Pepa i Daniel van entrecruar les seues mans fortament i es van recolzar un en l'altre. La mirada de

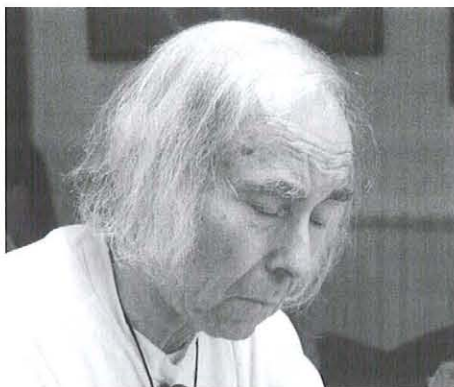

TRAYER GRIÑO "KETO"

Daniel, noble i amable alhora, directa a la càmera, reflectia la satisfacció d'una vida sencera dedicada a l'art, amb les seues dificultats però també amb les seues llibertats. Pepa tenia la mirada perduda en l'infinit, però sense ocultar tampoc un lleuger somriure de plenitud. Aquella escena era, abans de res, la imatge de l'amor.

La visita va acabar, però durant el trajecte de tornada a casa, i encara amb el cap ple de les vives tonalitats d'aquells quadres i aquarel·les i de les extraordinàries vivències d'aquella encantadora parella, la naturalesa encara em va brindar un últim espectacle que un apassionat de la fotografia no pot deixar escapar: una vermellova posta de sol com poques vegades havia presenciada, amb enormes palmeres que es siluetejaven orgullosos. En aquell moment, vaig sentir que allò no era casual, i en aquells colors tan naturals vaig voler veure la mà i l'art de Trayer Griño, com si d'una autèntica aquarel·la es tractara...

I així, amb l'imparable pas del temps, ens vam tornar a trobar en diverses ocasions; en la seua casa, per Nadal, com si fórem amics de tota la vida, i en contades inauguracions

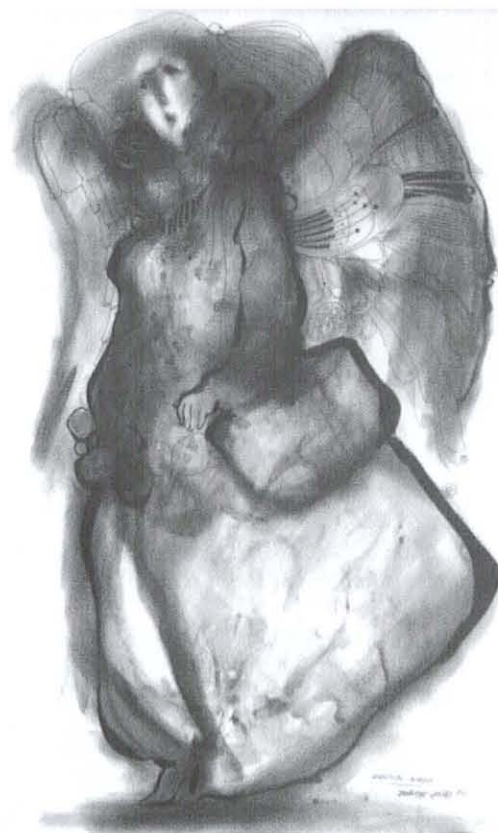
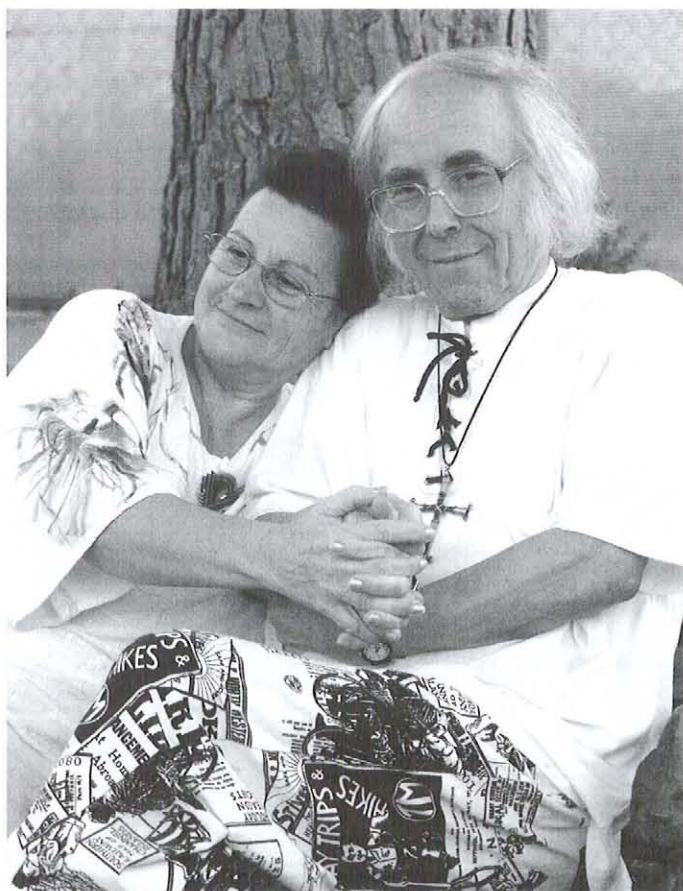
d'art, fins que Daniel ens va deixar, d'alguna manera, doncs l'espurna del seu art i el seu sentit de l'humor quedaran per a sempre en milers de treballs que vaig descobrint a poc a poc en les cases dels castellanencs o en publicacions, revistes, jocs de taula, còmics, il·lustracions i un sens fi d'obres artístiques que fan les delícies de quants les observem...

Ningú m'impedirà recordar sempre a Daniel com en aquella foto, al costat de la seua Pepa, mirant-nos directament amb un somriure com si estiguera traient el

millor de nosaltres per a transformar-lo en el color i l'alegria que sempre el van caracteritzar. Viuràs per sempre!.

En record de Daniel Aparici Trayer Griño, el "Keto".

2 d'abril de 1931-17 de març de 2008.

Amb la Col·laboració de:

Bancaixa
Fundació Caixa Castelló

JOCS TRADICIONALS

**EL JOC DE LES BIRLES
A LES COMARQUES VALENCIANES**
Escola Autònoma Jocs Tradicionals

Per Àngel Gómez i Navarro

La majoria de jocs d'adults que es juguen i s'han jugat a les nostres terres tenen un marcat caràcter laboral i una forta influència del lloc geogràfic i natural, doncs segons el material que la gent tinga a mà els útils de joc es fabriquen d'un material o d'altre. Això, en general, encara que no sempre, també marca que els jocs de la franja de costa, normalment siguen més calmats i de major component d'habilitat que no els d'interior, pel general més bruscos i amb un major condicionant de la força física.

En la majoria de jocs d'adults, normalment, els jugadors es jugaven els seus estalvis i, cas de no tenir-ne, però ser notable la seua habilitat tenien el suport del padrí, el qual posava els diners en joc.

El cas del joc de birles, també conegut com birler, trenca un poc l'esquema abans esmentat doncs tant es juga al litoral com a l'interior i ja fou replegat per la literatura valenciana al segle XIV i XV, Jaume Roig al llibre *Espill o Llibre de les dones*, al capítol primer del segon llibre, en parlar del galanteig del cavaller a la seua amada escriu:

“Per reduir-la
sovent ab ella,
ni de la txoca; .....

jugava birla
joc d'escampella,

També cal dir que al llarg del temps el joc de birles, com molts altres, ha estat perseguit per diverses causes i també ha estat protagonista de pintures i dibuixos que en comptades ocasions reflectien el caràcter bel·licós dels jugadors per diferències irreconciliables.

Al nostre país podem afirmar que el joc es conegut des del segle XIII i, amb els alts i baixos dels temps que corrien, fins la dècada dels anys 50 del segle XX, a quasi tots els pobles, encara que fora sols a les festes, es jugava. El joc el podíem trobar prop de la taverna, on els jugadors, si la partida tenia poc que guanyar o perdre, acabaven a la barra fent-se uns cacaus i tramussos amb un gotet de vi. Altre lloc de joc molt típic era el carreró de l'església (Pedralba i Montán). Al poble d'Olocau encara es recorda el dit popular que situa el lloc de joc a la placeta “carboners a l'era, espartenyers al barri, espavilats a la plaça i birles a la placeta”. El joc al País Valencià ha estat, majoritàriament, un joc masculí, però en alguns pobles i masies i sempre en partides sense apostes es podia veure jugar alguna dona. Els participants eren joves i majors.

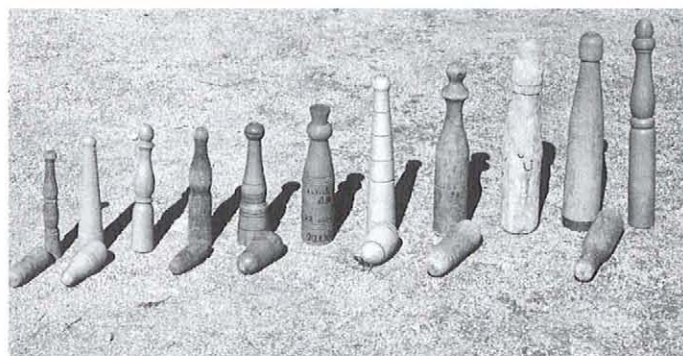
Els útils de joc: birla, nom que rep la peça gran (el joc més comú als nostres pobles tenen 6 birles, encara que també podem trobar-ne de 9). La peça menuda, entre 2 i 3 per joc, entre altres noms, i segons el poble on estiguem, rep el nom de motxo, mazo, birlo, birlot. La seua fabricació, manual i a cada poble d'una mida, es feia amb la fusta més abundant al lloc; a les comarques d'interior la fusta mes utilitzada era la de carrasca.

El joc. De les sis birles que tenim plantades, llançant fins a tres motxos, cal deixar una birla dreta i les altres cinc tombades al terra. Esta jugada rep, entre altres, el nom bona, birla, cares o feta; és l'única que ens serveix per guanyar. El llançament cal realitzar-lo amb la mà baixa (la mà per baix el colze en el moment de soltar el motxo)

A hores d'ara i des de la creació de la Federació de Jocs i Esports Tradicionals de la CV es realitzen competicions oficials i la partida es juga a un total de quinze tirades per jugador les quals es distribueixen en tres sèries de cinc tirades cadascuna.

Activitat popular del joc de birles. Aquest joc es molt apte per a realitzar activitats intergeneracionals

Models de birles del País Valencià.

D'esquerra a dreta: Xella, Lluçena, Gestalgar, Benissanó, Pedralba, Puebla de Arenoso, Oficial del PV, Pina de Montalgrao, Montán, Sant Rafel del Riu, Olocau.

NOTÍCIES

BABEL, 1500 ACTES. TU FAS FÒRUM

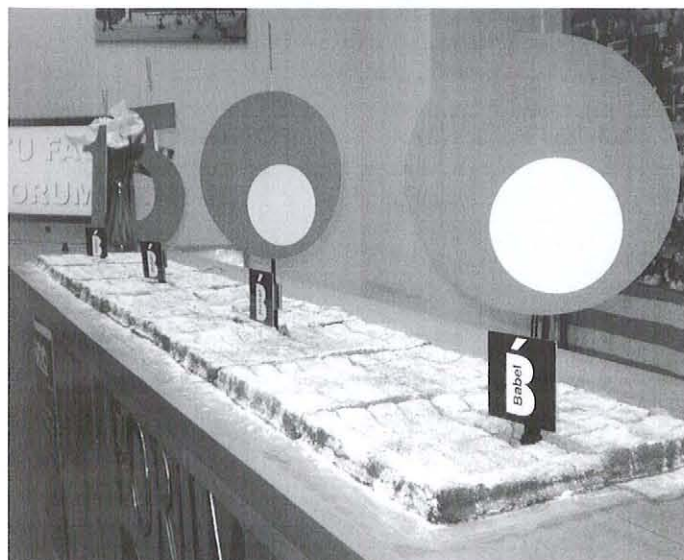
Per Joan Josep Trilles i Font
Guàrdia Pretoriana

Babel ha celebrat el passat mes d'abril els deu anys de fòrum cultural amb més de 1.500 activitats programades en la seva agenda.

El personal de la llibreria, amb el lema "El teu fas Fòrum" va oferir una bonica festa a la qual van acudir autoritats, polítics, intel·lectuals, col·laboradors i amics. Amb una emotiva projecció d'un audiovisual retrospectiu amb imatges dels principals actes realitzats en aquest espai cultural, amb una important presència d'escriptors, polítics i agents socials espanyols, entre els quals cap destacar, entre uns altres a, Fernando Delgado, Manuel Vicent, José L. Sampedro, Rosa Regàs, Javier Sádaba, José M. Carrascal, Rosa Montero, Ian Gibson, Andreu Buenafuente, Boris Izaguirre, Luis Eduardo Aute, Loquillo, Covadonga O'Shea, Álvaro de Marichalar, Paloma Llac i Manuel Pimentel.

Per la tribuna de Fòrum Babel també han passat els principals intel·lectuals del nostre àmbit cultural: Arcadi García, Joan F. Mira, Manuel Castellet, Matilde Asensi, Laura Gallego, Ferran Torrent, Julián García Candau, Tomás Llorens, Germà Colón, Matilde Salvador... així com la pràctica totalitat d'escriptors de les comarques de Castelló, com Vicent Va usar, Pep Castellano, Vicent Marçà, Manel Garcia Grau, Vicent Pallarès, Jordi Querol, Pasqual Mas, Josep Porcar, Roser Barrufet, Antoni Albalat i Carles Bellver .

També cal recordar als pintors –gairebé tots de la nostra comarca– encapçalats per Vicent Román que han sabut donar-li profunditat i prestigi a l'espai cultural de la llibreria.

La presentació va córrer a càrrec de la periodista Loles Antolí i les breus però emotives paraules del responsable del Fòrum, Joan Montañés Xipell, van ser acompanyades amb un vídeo d'aquests deu anys, en el qual figuraven les aportacions, cadascú en el seu gènere, de les diverses gents que per aquí van passar.

Tots plegats celebrarem el natalici amb la nota simpàtica d'una gran –tan gran com Per Duch– "Coca de Castelló", en la qual les seves veles es van encendre i van apagar al so de la deliciosa música del "Combo Metrònom" que dirigit per Juanjo Carratalà, va acompanyar tot l'acte.

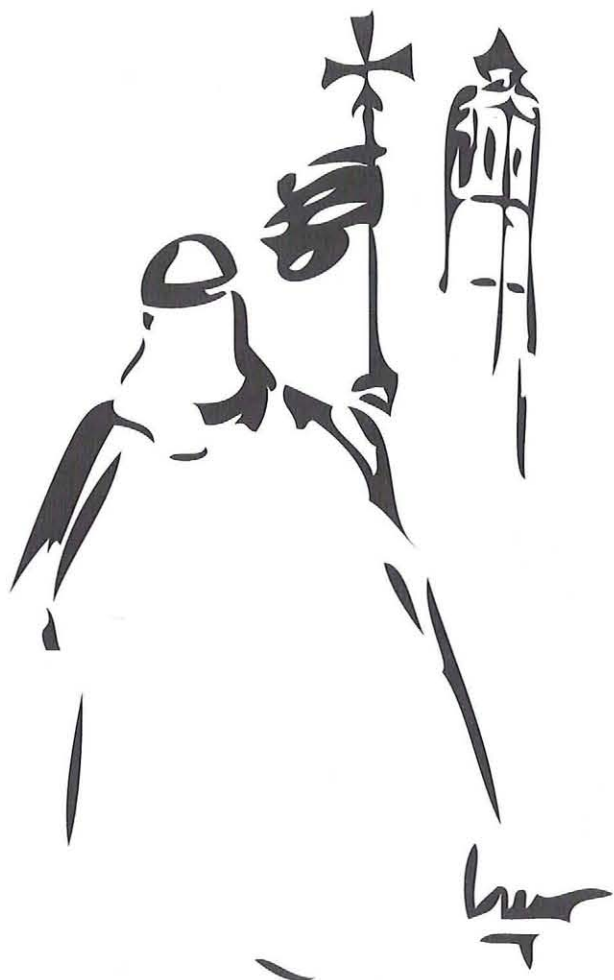
A Lledó, Celeste, Pepa, Vicent, Pere, Xipell, ..., a tots els presents, ens costarà oblidar aquesta celebració.

Amb la Col·laboració de:

III NIT TEMPLÀRIA CASTELLÓ

NECESSITEM LA TEUA COL-LABORACIÓ

L'èxit de la Nit Templària
també és el teu èxit
Fem que la Nit Templària
es convertisca en
la tercera festa de Castelló

Dissabte 13 de setembre de 2008

19:30 h Concentració avinguda del Rei, davant de l'estàtua d'en Jaume I

19:45 h Pregó a càrrec d'un conegut personatge

20:15 h Cercavila

21:00 h Acte d'Iniciació dels Novicis i Sopar Medieval a la plaça Major

01:00 h Remat de Festa

III NIT TEMPLÀRIA CASTELLÓ

- Les invitacions es poden retirar fins el dia 8 de setembre al Cau Templar, al carrer de Sant Francesc, 33 de Castelló o demanar-les per correu electrònic dels Templers:

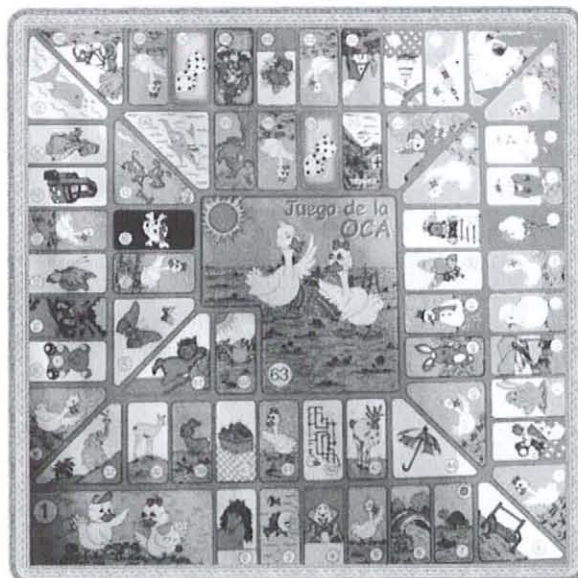
E-mail:

templarioscastellon@templarioscastellon.com

- Es **imprescindible** per accedir al recinte del **Sopar Medieval**, portar **vestimenta d'època**, bé de cristià, moro o jueu.

- **Preu del sopar:** 12 euros

I CONCURS MEDIEVAL DEL JOC DE L'OCA

Gran final divendres 12 de setembre
en els voltants de la plaça Major

Organitzan

Federació
Colles de
Castelló

FUNDACIÓ MUNICIPAL DE FESTES
JUNTA DE FESTES DE CASTELLÓ

III NIT TEMPLÀRIA CASTELLÓ I CONCURS DE JOGLARS "NIT TEMPLÀRIA CASTELLÓ"

Els joglars eren els encarregats de transmetre les composicions poètiques del trobador, contant les seues històries per mitjà del cant o recitant, podia anar acompanyat d'un instrument musical, també era el recitador de les cançons de gesta.

- Els joglars/eixes desenrotllaran els seus espectacles en el carrer, sense equips de llum i so, ni escenaris complicats de traslladar d'un lloc a un altre.
- L'argument, material i vestuari serà de lliure elecció per part de cada u dels joglars/eixes, sempre amb tendències a l'època medieval i amb influències templàries.
- L'espectacle es representarà un mínim de 4 vegades durant el dissabte 13 de Setembre del 2008 en diferents localitzacions dins del casc històric de la ciutat de Castelló des de les 11:00 fins a les 14:00 hores, de forma que es puga realitzar un recorregut joglaresc pel públic.
- L'espectacle ha de tindre una duració mínima de 5 minuts i màxima de 15 minuts.
- El jurat estarà format per persones vinculades al món cultural de la ciutat de Castelló.
- El jurat avaluarà les distintes actuacions en els diferents espais on es representarà, sense avisar prèviament al/els joglars/eixes que en aquell moment estiga actuant.
- L'Associació Cultural Cavallers Templers de Castelló marcarà el calendari d'actuacions amb les hores i localitzacions, que seran anunciades al públic i al jurat.
- En la III Nit Templària es farà públic la resolució del jurat.
- No es permetrà l'actuació de cap grup o joglar/eixa que no estiga inscrit prèviament en el concurs. Està terminantment prohibit que els grups o joglars/eixes demanen almoïna durant la seua actuació, això comportarà l'eliminació automàtica del concurs.
- En cas de pluja, les actuacions es portaran a terme en un lloc tancat prèviament indicat per l'organització.
- La inscripció és totalment gratuïta, s'haurà de realitzar via e-mail al correu de l'Orde dels Cavallers Templers de Castelló abans del dia 8 de Setembre del 2008.

templarioscastellon@templarioscastellon.com

- Indicant nombre de participants, descripció de l'argument, duració aproximada.
- Deurà aportar el núm. de telèfon i correu electrònic del responsable del grup o del joglar/eixa i núm. el seu de DNI.

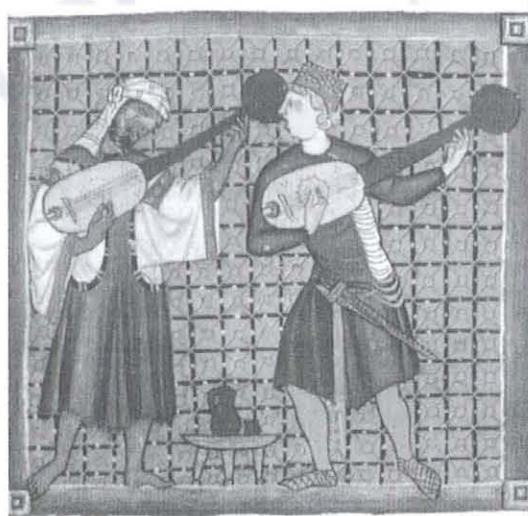
- La inscripció implica que s'està totalment d'acord amb estes normes de concurs.

PREMIS:

- **1r. premi:** Escultura del Fadrí Templar valorada en 390 euros i diploma acreditatiu.
- **2r. premi:** Diploma acreditatiu
- **Premi a la millor interacció amb el públic:** diploma
- **Premi al millor vestuari/atrezzo:** diploma

L'Orde dels Cavallers Templers de Castelló i els seus patrocinadors no es fan responsables dels arguments, crítiques, sàtires etc. abocades pels participants.

I CONCURS DE JOGLARS "NIT TEMPLÀRIA CASTELLÓ" Dissabte 13 de setembre des de les 11:00 hores.

Les actuacions dels joglars es realitzaran en un circuit que es determinarà pels carrers del centre de Castelló

Amb la Col·laboració de:

VOCAVULGARI COLLER

Nota de la redacció: Aquesta redacció no es fa responsable del contingut d'aquest *vocabulari*, tot i això anima a tothom que el trobe a les seues mans que sàpiga entendre amb bon humor el sentit i l'aportació que pretén fer. Així mateix, qui puga aportar més definicions que ens les facen arribar per correu al carrer Antoni Maura, 4-3r 12001 Castelló, fent referència a la Revista "Plaça Major" o per correu electrònic a fedecas@ono.com.

Ara, seguim endavant, amb la lletra "E".

Per Toni Àguila i Fillol

E**mbotit.** Aliment que s'emboteixen entre pit i esquena, molts collers i molts gorrers.

• **Empalmar.** Ajuntar la nit amb el dia de festa i sense descansar i anar-se'n a dormir quan no toca, perdent-se els actes matutins.

• **Encarregat cultural de la colla.** Càrrec de "relleno" en la colla, com els pits de silicona.

• **Errata.** Equivocació comú als llibrets de colla perquè una rata es va menjar una part de l'esborrany.

• **Escena castellanenca.** És-sopar un plat típic de Castelló.

• **Esmena.** Modificació desastrosa d'un article dels estatuts que estava malament, per tal que estiga pitjor.

• **Esmorzar.** Reunió gastronòmica de collers lleganyosos i mig adormits.

• **Espectacle de varietats.** El dona el mon fester amb la varietat d'indumentària el dia de l'ofrena.

• **Estatuts.** Mentida oficial que tenen les colles perquè ningú no compleix. (s'obtenen copiant-los d'una altra colla).

• **Estendard.** Tros de tela brodada que penja d'una creu metàl·lica, recull de les "essències i identitats" d'una colla que habitualment pesa un ou.

• **Estoreta.** Lloc on dorm qui s'ha passat amb la parenta durant el dia.

• **Exaltació.** Batibull de mentides inventades pel poeta de torn al llibret, que no tenen res que veure amb la realitat de les escenes de la festa, ja que no dona per a tant.

• **Exposició.** Mostra de qualsevol tipus d'objecte relacionat amb la tradició i les festes per a la contemplació pública que visiten quatre gats i tres despistats.

• **Extintor.** Artefacte de seguretat que sol penjar de les parets. Al cau sol estar ben amagat darrere de coses penjades i, a més a més esta buit.

INFORMACIÓ DOLÇAINA I TABAL

03/05/08 • Pregonet de la Mare de Déu del Lledó.- Dins dels actes de l'Any Marià el dissabte pel matí, organitzat per la reial Confraria de la Mare de Déu del Lledó, és celebrà el tradicional Pregonet a la Lledonera, amb danses, gegants, cabuts i agrupacions de dolçainers i tabaletes, on participaren la Colla de Dolçainers i Tabaletes de Castelló, gent de "Xaloc", de la Gaiata "Sequiol", "Xarançaina", "Castàlia", "El Soroll" i la colla "del Grau".

03/05/08 • Aplec de dolçaina i tabal "El Toll".- Seguint amb els actes de l'Any Marià, els amics de la colla "El Soroll" i la Gaiata 10 "El Toll" van recuperar el tradicional aplec que es feia a Castelló fa molts anys. Tot i el poc de temps per organitzar-ho va haver una petita, però bona representació d'agrupacions de dolçaina i tabal, amb la participació de l'Escola Municipal de Dolçaina i Tabal, l'Agrupació de la Gaiata 15 "Sequiol", la Colla "Castàlia" i la Colla "El Soroll". A banda de la comissió de la gaiata, estigueren presents les reines Laia i Andrea.

04/05/08 • Processó General de la Mare de Déu del Lledó.- El diumenge per la vesprada la Lledonera estigué bressolada per la música de la dolçaina i el tabal pels carrers de Castelló amb el Grup de la gaiata 15 "Sequiol" i les Colles de "Castelló", "Xaloc", "Castàlia" i "Xarançaina". Les agrupacions demostraren que la música de la dolçaina i el tabal a mes de fer festa, també sap estar en moments solemnes com aquest.

06/06/08 • Cloenda Curs 2007/2008 Escola Municipal de Dolçaina i Tabal de Castelló.- Amb la participació de totes les agrupacions de dolçaina i tabal de Castelló, primer fent cercaviles pels carrers del centre i finalitzant a la plaça Major amb una interpretació per part dels grups. Participaren les Escoles de dolçaina i tabal del I.E.S. "Joan B. Porcar", "La Plana", "El Primer Molí", "El Grau" i "Municipal de Castelló", i les Colles de dolçainers i tabaletes de "Castelló", "El Soroll", "El Fadri", "El Grau", "El Gínjol", "Xaloc", "La Plana", "Castàlia" i "Xarançaina", a més de l'agrupació "D. i T.". L'acte fou presidit per les regines Laia i Andrea, i pels regidors Juanma Calles i Juli Domingo. Al sopar de germanor li retrérem un sentit homenatge a Tomàs Beltran, que ha estat el millor col·laborador de la nostra Escola.

05/07/08.- Aplec d'Escoles de dolçaina i tabal a la Pobla Tornesa per la vesprada.

20/09/08.- Aplec de la federació valenciana de Dolçainers i Tabaletes de Castelló a Benidorm.

Amb la Col·laboració de:

CAIXA RURAL CASTELLÓ

Fundación
San Isidro

L'ESQUADRA DE TRABUCAIRES XALOC PARTICIPA PER PRIMERA VEGADA EN UNA RECONSTRUCCIÓ HISTÒRICA

Per Antoni Àguila i Fillol

El cap de setmana del 9-10 de maig, es va fer a la localitat castellonenca de Segorbe, una reconstrucció històrica per a commemorar aquell regiment de paisans voluntaris que, arribats des de distints punts de les nostres comarques, van formar en aquesta localitat el "Regimiento del Campo Segorbino". Els castellonencs enquadrats en aquest Regiment van defensar València de l'atac del mariscal francès Moncey el 1808, posteriorment, després de la batalla de Tudela, van sucumbir en el segon setge de Saragossa durant la Guerra del Francès.

L'Associació "Amics del Museu militar de València" es van posar en contacte amb la colla Xaloc, i així junt amb recreadors arribats de Cariñena, Saragossa, Lleó, Sòria i Móstoles en un divendres plujós, els components de l'Esquadra de Trabucaires van participar en un desfilada nocturna amb torxes per la localitat del Palància i que, malgrat la pluja, va assistir nombrós públic amb paraigua.

Va contrastar molt l'apreciar els colorits uniformes, armament i equip dels recreadors que representen l'exèrcit regular de fa 200 anys amb la indumentària dels guerrillers de l'Esquadra de Trabucaires Xaloc, la qual va representar la partida del famós guerriller de Nules, Asensio Nebot "EL FRARE".

Més endavant, el diumenge 25 i també davall la pluja, és va inaugurar un monòlit commemoratiu dels voluntaris com a acte final després d'un matí en què obert al públic, es va muntar un campament d'època, amb una desfilada i una recreació d'escaramusses.

D'aquesta curteta primera participació, distints grups de recreadors ja compten amb la nostra esquadra per a pròxims esdeveniments.

Desfilada nocturna

L'esquadra de trabucaires Xaloc representant la partida del Frare

Salves d'honor als voluntaris

Un moment de la desfilada pels carrers de Segorbe

EL BALL PERDUT DE CASTELLÓ

Josep Vidal

de l'Agrupació d'Entitats del Ball Perdut de Castelló de la Plana

El costum del ball públic valencià s'ha mantingut en molts pobles valencians fins els nostres dies amb força i popularitat, coneguts amb el nom de danses, dansades, ball pla, ball rodat, ball de plaça, cremaller, etc.

A Castelló ciutat, com en altres poblacions grans valencianes, aquesta expressió de ball col·lectiu fou abandonada a poc a poc a principis del s. XX degut a les noves modes musicals (balls de saló, ball d'envelat o ball d'agarrat) i sobre tot, per les noves maneres socials de mostrar-se en públic pròpies d'una societat cada cop més urbana i canviant.

Fins a eixe moment, el ball públic valencià se celebrava en moments importants o en circumstàncies especials que feien eixir autoritats i poble en una comitiva ordenada i solemne, ballant pels carrers o places de la població, executant mudances diverses amb l'acompanyament de melodies antigues i també de nova incorporació, sempre interpretades amb els instruments tradicionals de dolçaina i tabal.

Molts dolçainers, arribat el temps de la sega, podien guanyar-se la vida anant de poble en poble interpretant les melodies pròpies dels balls de plaça locals que com cada any es ballaven amb motiu de les festes majors en honor dels sants patrons. Tot plegat, configurava un repertori personal de cançons que compartien els diversos pobles que estaven sota la influència d'un dolçainer o família de dolçainers.

La darrera vegada que es ballà el ball de plaça de Castelló, anomenant popularment com a Ball Perdut, fou l'any 1924 amb motiu de la coronació de la Mare de Déu del Lledó. Des d'aleshores, el ball Perdut caigué en l'oblit i només se'n conservà una petita mostra del que fou abans: Ball coreografiat els anys 50 per als espectacles dels grups folklòrics locals.

L'Agrupació d'Entitats Ball Perdut o ball de plaça de Castelló de la Plana, presidida per Alcía Pastor i formada per l'Associació d'estudis tradicionals Grup Castelló, Agrupació folklòrica El Millars i el Grup Ramell, des de la seua constitució, ha investigat, restaurat i divulgat les danses del ball de plaça. Cal destacar, per això, les diferents ballades realitzades amb motiu de les festes del raval de Sant Fèlix (any 2005 i 2006), i de les fetes de la Magdalena (any 2007) així com la participació del dia 4 de maig de 2008 en la processó general amb motiu de l'any Marià i festivitat de la patrona de la ciutat.

L'any 2006 es presentà oficialment el treball d'investigació en una conferència al Museu de la Diputació i aviat s'editarà un disc compacte amb l'enregistrament de les diferents melodies restaurades del Ball Perdut així com d'una explicació de la investigació realitzada per la federació dels grups locals.

Des d'aquest col·lectiu de persones i d'entitats constituït al voltant del ball de plaça de Castelló, es pretén dotar de vida

i de motiu al Ball Perdut. És per això que en primer lloc ha calgut donar-li forma, estructurant les diferents parts que el configuraven a més a més de recuperar diverses melodies recopilades per diferents músics i folkloristes que mercè el seu testimoni, ara es pot comptar amb un ventall variat de cançons que conformen l'actual proposta de danses format per l'anguila, les seguidilles, la dansa, les arenilles i la bolangera.

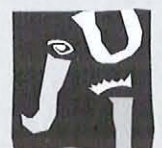
En segon lloc s'ha difós la dansa mitjançant classes d'aprenentatge en escoles i tallers de ball, preparant així les persones que han anat afegint-se a les diferents ballades que bàsicament s'agrupen en dues modalitats: les de caire oficial i simbòlic carregades del màxim ritual i lluíment de les parelles que conformen la comitiva; i les ballades participatives com la realitzada el 17 de maig d'enguany. En aquestes ballades populars on tothom hi pot participar, la Plaça Major de Castelló acull totes les parelles en un acte lúdic i al mateix temps reivindicatiu dels costums, de la música, dels balls que ens defineixen i ens donen nom com a poble.

L'Agrupació d'entitats del Ball Perdut mira amb il·lusió el futur tot i cercant ampliar la col·laboració d'entitats i de particulars que s'afegesquen en la recuperació d'una de les expressions de ball popular amb més força històrica en les terres valencianes.

Foto de Begonya Santamaría. Ball Perdut en la processó general del dia 4 de maig de 2008 amb motiu de l'any Marià de la Mare de Déu del Lledó patrona de Castelló.

Amb la Col·laboració de:

UNIVERSITAT
JAUME I

PENSAMENTS CASOLANS

Per Josemi Sánchez i Trini Carballo

El passat mes de gener, a Gilet de la Baronia (Camp de Morvedre), organitzat per l'Associació Cultural "La Vall de Toliu", es feu una presentació-concert d'aquest llibre.

Les Albaes, l'Ú, l'Ú i Dos, l'Ú i Dotze i les Riberenques, són les diferents formes musicals de cant que constitueixen el que s'anomena **Cant d'Estil** o **Cant Valencià d'Estil** i que arrepleguen dins les seues estructures alguns dels trets més característics de la tradició musical mediterrània: la melismació, l'afinació atemperada, la llibertat rítmica, improvisació melòdica i textual, etc.

"El cant d'estil és, indubtablement, el cim estètic del patrimoni sonor valencià; la seua principal producció "artística"; la seua màxima aportació "comercial". Com les altres formes musicals amb què comparteix gènesi i implantació —el flamenc, el fado portugués, el rebètiko grec, el blues americà, l'arabesk turc, el rai algerià.....— el seu origen s'ha de cercar en el solapament de dos processos esdevinguts de forma simultània: la confluència de repertoris musicals rurals amb formes de vida urbanes i, amb això, l'aparició d'un públic nombrós i susceptible de trobar-hi un gaudi estètic. Aquesta nova "mirada de l'altre" propicià l'estilització de gèneres que fins aleshores havien estat més funcionals —subsidiaris del ball, en alguns casos; d'ús íntim o domèstic, en uns altres— tot donant lloc a un fenomen que la irrupció de la indústria musical a primeries del segle xx acabà d'enllestir" (Josep Vicent Frechina).

Els darrers anys hem assistit a un notable increment del nombre de cantadors i cantadores, tot fruit del treball de les escoles de cant patrocinades per alguns ajuntaments i l'entusiasme d'algunes de les figures més destacades d'aquesta especialitat.

Malauradament, s'ha esdevingut el mateix pel que fa als versadors. A hores d'ara, la nòmina de versadors en actiu és perillosament minúscula i insuficient. Essent tots ells autodidactes i sense cap escola que pugua garantir un futur relleu generacional.

Davant d'aquest panorama vam decidir enllestir la redacció del llibre **Pensaments casolans**. Els propòsits del qual s'expressen ben definits al mateix pròleg del llibre:

"Aquest llibre és un obsequi adreçat a qui -com nosaltres- gaudiu amb els elements que ens proporciona la cultura tradicional. Cantadors, versadors o afeccionats trobareu ací el fruit de la inspiració quotidiana expressada mitjançant els recursos de la poesia oral improvisada. És el pensament ràpid i fugaç concretat en el curt espai dels cinc versos que formen les versades valencianes. Segons com, és un art que d'efímer en té molt; un xic sols de permanent; i un poc més de costumista. És l'exercici de l'oralitat traduït a paper per tal de fer-lo més abastable. Tractem de veure la vida resumida en breus fraccions, tal i com els nostres avantpassats ja ho van fer amb les cobles, les dites, els trellats i refranys: és la saviesa del dia

a dia. Voldríem, així mateix, que aquest recull fóra l'estímul per a aquells que vulgueu endinsar-vos en el fascinant món del vers popular, tot mostrant que les versades valencianes poden tractar els temes més diversos i no sols les glòries del regionalisme més ranci.

D'altra banda, a les escoles de cant hi trobareu material suficient per practicar el dictat del vers entre els propis alumnes així com recursos per tal de motivar la creació d'altres nous".

Josemi Sánchez i Trini Carballo, autors de **Pensaments casolans**, hem adoptat la via de l'autoedició del llibre tot i que esperem el recolzament d'algunes institucions. És per això que organitzarem un concert-presentació —a realitzar en diferents localitats valencianes— amb la presència dels autors així com de destacades figures del Cant valencià d'estil.

La dinàmica d'aquest concert consistí en mostrar els diferents gèneres i variants del cant d'estil, el treball i el paper del versador així com establir un diàleg entre el públic i el versador, qui improvisà els versos a partir dels temes proposats pel mateix públic.

Cantadors:

* Josep Aparicio, "Apa": mestre de cant de l'Escola del Grup de Danses "El Poblet" de Godella. Membre del grup de música tradicional La Beniterrània.

* Teresa Segarra, "Teresa de Paterna": mestra de cant a l'Escola del Museu Comarcal de l'Horta (Torrent) i a la del Grup de Danses "L'Olivar" d'Alaquàs. Membre del grup de música tradicional La Beniterrània.

* Trini Carballo: professora d'ensenyament primari, co-autora del llibre **Pensaments casolans** i alumna de l'Escola de Cant de Godella.

* Toni Guzman: professor d'ensenyament secundari, autor de l'estudi lingüístic que acompanya el llibre **Pensaments casolans**, recopilador del folklore musical tradicional valencià i membre de la Colla Brians.

Versador:

* Josemi Sánchez: dolçainer i versador. Co-autor del llibre **Pensaments casolans**. Membre del grup de música tradicional valenciana Sonadors de la Guaita

Rondalla de corda i vent de Godella.

FENT CAMÍ PEP MARTÍ, CANT D'ESTIL

Ressenya de Joanjo Trilles

Pepe Martí, cantador de cant d'estil, de Castelló, ens ha obsequiat amb un magnífic disc compacte on ens presenta el que ell sent. El va presentar a la llibreria Babel al mes d'octubre de 2007.

Si de veres sou amants de les nostres tradicions, de la nostra música, i voleu gaudir, feu-vos amb aquesta meravella, que a Babel la trobareu per tan sols tretze euros.

Pep dedica aquest treball a la seua mestra Victòria Sousa, amb estima i agraïment, i ho fa com a *Pepe de la Plana*.

Pep és un home disposat, jo el vaig conèixer a unes Jornades de Cultura, primer oferint-nos el seu cant d'estil, i després, amb una distreta comunicació com a bon saorí.

Com ben bé trobem al fullet del disc:

"Dins de la tradició musical valenciana de transmissió oral tal i com ens diu el professor -musicòleg Carles Pitarch-, dins de l'Antologia del cant Valencià d'estil, s'anomena cant valencià o cant del valencià un repertori de cants semiadornats o melismàtics, interpretats usant una concreta expressivitat vocal virtuosa, denominada ESTIL, els quals s'han fet i es fan servir principalment en rondes amorosos, festives o de quintes.

Aquest cant està difós al llarg de les terres valencianes centrals, des de la Plana de Castelló fins a la Marina.

El cant d'estil engloba alguns cants molt usats i estesos, part fonamental del conjunt cançonístic, com les valencianes de l'u, les valencianes de l'u i dos i les valencianes de l'u i dotze o d'ús més restringit com les riberenques, acompanyats fonamentalment per instruments de corda i interpretats a l'AIRE, és a dir, amb certa llibertat rítmica en relació a l'acompanyament.

Les albadas són un cant acompanyat amb instruments de percussió i vent (tabalet i dolçaina).

En aquest recull de cant d'estil o "cançons" hem intentat respectar la majoria de trets característics del repertori de cants tradicionals heretada de les generacions precedents de cantadors; no subjecte en cap cas al mer capritx personal, en determinats aspectes. Si en algun moment ho hem aconseguit, eixa serà la nostra major satisfacció".

Pep Martí fica la veu al disc i està acompanyat pels músics: José Balaguer (guitarra), Carles Amiguet (guitarró), Pilar Martí (clarinet), Tàfol Martí (llaüt), Víctor Montoro (trompeta), Carles Lliberós (trombó), Pepe Òria (dolçaina) i Josep Òria (tabal). Fent de tècnic de so, Alberto Sales.

Aquestes són les 37 peces amb lletres de Vicent Pau Serra i Ramon Martí: 1.- A tot el llarg de la vida/Caminar és trencar tanques, l'u i dos. 2.- Cantaor canta a la vida, l'u. 3.- El cant d'estil és memòria, l'u i dotze. 4.- Que poc valen les paraules, riberenca. 5.- La dolçaina i el tabal/Les albadas que se canten, albada. 6.- No digueu que no sabeu, cançó de batre. 7.- Per a lligar bé la garba, cançó de batre. 8.- Tira garbes al carro, cançó

de batre. 9.- Aquest matí fem història/La canya deus de tallarla, l'u i dos. 10.- A l'ombra del Castell Vell, l'u. 11.- Ser Magdalena i cantar. 12.- Volem cantar-li a esta terra/No hi ha terra com la meua, l'u i dotze. 13.- Pel camí dels molins, riberenca. 14.- Diumenge de Magdalena/És antiga tradició, albada. 15.- Tal com diu la tradició, l'u. 16.- L'alegria del meu poble, l'u i dos. 17.- Castelló hui té una cita/El poble de Castelló, albada. 18.- Dissabte del mes de Maig, l'u i dos. 19.- Del silenci de la nit, riberenca. 20.- Assumim la veu del poble/Com la garrofera és, l'u i dotze. 21.- Nostre pare era Fuster, riberenca. 22.- Al Fuster li diuen Joan, riberenca. 23.- Tu vas ser capdavanter/Tu has sembrat entre el meu poble (en record a Ovidi Montllor), albada. 24.- Escolteu les cases velles, l'u. 25.- Un fantasma va passant, l'u i dotze. 26.- Arre haqueta, cançó de batre. 27.- El trill trenca la palla, cançó de batre. 29.- Deixem soltes les paraules, l'u i dos. 30.- A mi m'agrada cantar, l'u. 31.- Quan cante/Quan el primer cantaor, albada. 32.- El vent va fent remor, l'u. 33.- Primer diumenge d'Octubre/Santa Bàrbara bendita (festes del carrer de Santa Bàrbara), albada. 34.- Salve Verge de Lledó (festes del carrer de la Mare de Déu del Lledó), l'u. 35.- Flors, cobertors, manteletes/Cantar esta nit l'albà (festes del raval de Sant Fèlix) albada. 36.- Qui té una bona haqueta, cançó de batre. 37.- Per a batre bon ponent, cançó de batre.

FENT CAMÍ
PEP MARTÍ
cant d'estil

Amb la Col·laboració de:

EL CANT DE L'AURORA A ATZENETA DEL MAESTRAT

Per Juanjo Escrig

El cant de l'Aurora o Despertà és una tradició religiosa popular què amb diferents nivells d'implantació s'ha manifestat a les comarques valencianes des del seu inici, al darrer terç del segle XVI.

L'origen d'aquesta manifestació religiosa va lligat a la institució de la pregària del rosari per l'Orde de Sant Domènec, en commemoració de la gran victòria dels cristians contra els turcs a la batalla naval de Lepant, l'any 1571. Els dominicans van estendre aquesta pràctica des dels seus convents a tots els llocs on van exercir llur apostolat.

A la vila d'Atzeneta del Maestrat s'inicien aquestes manifestacions el 1576, amb la fundació de la confraria del Rosari, l'activitat bàsica de la qual era la celebració i culte del Rosari de l'Aurora el primer diumenge de cada mes, amb especial incidència al corresponent al mes d'octubre què a tot l'àmbit cristià rememorava l'esmentada victòria de Lepant.

Hi ha constància documental de l'existència de les confraries del Rosari i de la Divina Aurora d'Atzeneta, què són esmentades pel comte d'Aranda l'any 1770. Al segle XVIII es va estendre la devoció a la Divina Pastora, amb la corresponent constitució de la Confraria d'aquest mateix nom i la presència d'aquesta advocació mariana en les lletres dels cànctics més antics que encara avui es conserven i es canten a l'Aurora o Despertà d'Atzeneta.

Tradicionalment, la Despertà tenia el seu inici el diumenge de Pasqua de Resurrecció i finalitzava el dia de la Puríssima (8

de desembre), ja que les condicions climàtiques de les matinades hivernals d'Atzeneta, amb temperatures que ben sovint estan per sota del zero, no conviden precisament a sortir a cantar pels carrers. Durant el període esmentat, tots els diumenges i festes litúrgiques es celebrava la Despertà, amb l'excepció puntual dels dies de la sega i la trilla què tenien primàcia evident, davant del perill que una tempesta d'estiu podia fer malbé la feina de tot l'any.

La Despertà s'iniciava a les cinc del matí i prèviament es cridava a cadascú dels participants amb dos tocs de campana davant de sa casa. La concentració d'aurorans era a la porta sud de l'església parroquial i quan el rellotge del campanar tocava les cinc començava la Despertà. Actualment l'inici és a les sis i, fins i tot, a dos quarts de set. La campana i el farol són dos elements imprescindibles en la Despertà. La campana dona inici i final a tots

---

 ATZENETA

---

els cants i després de cadascú es prega un Ave Maria. Els trajectes entre cant i cant es fan en el més profund dels silencis i la Despertà té una duració aproximada d'uns 45 minuts, finalitzant a la porta de la capella de la mateixa església.

Els catorze llocs on es canten les Aurores en la població estan ben definits des de temps immemorials i són els següents:

- 1^a - Porta de baix de l'Església.
- 2^a - Davant l'ermita de Sant Roc.
- 3^a - Al final del carrer Sant Roc.
- 4^a - A la meitat del carrer El Pal.
- 5^a - Plaça de la Divina Pastora.
- 6^a - A la meitat del carrer El Venerable.
- 7^a - Inici del carrer Vall de Verduc.
- 8^a - Inici del carrer de mossèn Pere.
- 9^a - Carrer de la Mare de Déu del Rosari.
- 10^a - Final del carrer de la Puríssima.
- 11^a - Plaça de la Mare de Déu de Loreto, davant de l'ermita.
- 12^a - Meitat del carrer Mare de Déu de Loreto.
- 13^a - Cruïlla de l'avinguda de Castelló amb l'avinguda de Sant Isidre.
- 14^a - Porta de la Capella.

Tradicionalment a la Despertà només participaven els homes.

Les dones s'incorporaven a la celebració del Rosari de l'Aurora, què s'iniciava només finalitzar la Despertà. Durant les dècades dels 70 i 80 del passat segle la tradició de l'aurora va perdre continuïtat i participació (tot i que sense arribar mai a interrompre's) i va restar limitada a dates molt assenyalades, tals com la Mare de Déu d'Agost, Sant Bertomeu (patró d'Atzeneta), Mare de Déu del Rosari i dia de la Puríssima. En aquest lapse de temps es produeix la incorporació de les dones a la Despertà i és gràcies a llur participació activa que aquesta tradició no es va perdre.

En l'actualitat, la tradició del cant de la Despertà no solament continua ben viva a Atzeneta, sinó que mostra la seua capacitat de projecció exterior. Així el 17 d'abril del 2004, en l'aplec celebrat a Lodosa (Navarra) amb l'assistència de 85 agrupacions d'Aurores, la Asociación de Auroras San Francisco Javier de Navarra va aprovar la incorporació de l'agrupació d'Atzeneta del Maestrat com a membre de la mateixa i així consta en l'acta corresponent. Aquesta agrupació va desplaçar a Lodosa un total de 32 persones de l'Aurora d'Atzeneta per a interpretar en aquell aplec els cants de la nostra Despertà. A més de les associacions de la comunitat foral de Navarra, hi van participar també agrupacions d'Aragó, Catalunya i País Valencià. L'única representació de les comarques castellonenques va ser la d'Atzeneta.

Les conseqüències de l'assistència a aquest aplec han estat ben positives i la participació a la Despertà de les subsegüents celebracions de la Mare de Déu d'Agost i de Sant Bertomeu van triplicar l'assistència normal que era habitual anteriorment.

Sembla que alguna cosa ha canviat i la gent ha reprès amb bon ànim la revitalització d'aquesta tradició, hi ha propostes de recuperar cants ja oblidats, de mantenir l'horari d'inici i les dates de la Despertà, recopilar cants, etc. Les perspectives per a la continuïtat de la Despertà són immillorables, tant a la pròpia Atzeneta com a altres aplecs i concentracions.

Cal dir també que l'Institut Valencià de la Música ha editat la fonoteca de materials "Els cants de l'Aurora" i allí hi ha

registrats diversos cants de l'Aurora d'Artana, Atzeneta, El Toro, Gaibiel, La Vilavella, Matet, Sueres i La Vall d'Uixó.

També s'ha d'esmentar que diverses poblacions castellonenques s'han ocupat de publicar Aurores: Aiodar, Albocàsser, Almedíxer, Betxí, Castellnou, Catí, Eslida, Llucena, Mascarell, Montanejos, Soneja, Villamalur, Xiva de Morella i Xòvar. En l'actualitat i almenys una vegada a l'any, es canten també Aurores a Albocàsser i Benafigos.

Per l'evident manca d'espai no és possible incloure ací les lletres dels cants de l'Aurora tradicionals d'Atzeneta, però sí que vull enumerar, abans de finalitzar el present escrit, els diversos cants de la Despertà, amb el seu propi nom associat a la festa en la qual s'ha de cantar.

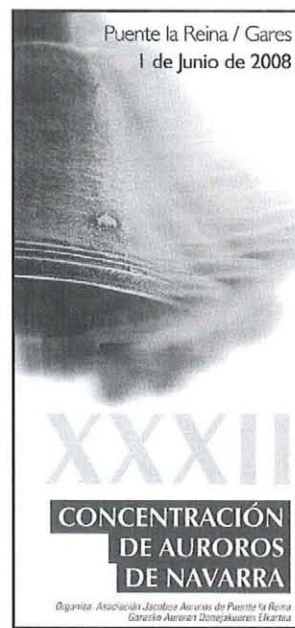
Són els següents:

- Aurora del 1er diumenge de mes (Aurora de Sant Cristòfol)
- Aurora del 2on diumenge de mes
- Aurora del 3er diumenge de mes (Aurora "La Remuntà")
- Aurora del 3er diumenge (Aurora "La Redoblà")
- Aurora del dia de Sant Bertomeu
- Aurora del dia de la Puríssima (o "de Fira")
- Aurora de la Mare de Déu d'Agost
- Aurora de la Mare de Déu
- Aurora de "La Rància" o "lo Roma"
- Aurora de "L'Estudiantina"
- Aurora de "Baix lo cep"

A banda dels cants esmentats hi ha els corresponents a altres sants i festes entre setmana, tals com Sant Josep, Sant Pere, Sant Isidre, Sant Roc, Sant Vicent, Sant Joan Baptista, Sant Gregori, Sant Lluís, Santa Teresa, Sant Francesc, Sant Domènec, Sant Vicent, Santa Bàrbara, Tots Sants, etc. Cadascú d'ells té les seues lletres o cants específics.

La conservació d'aquesta tradició ha fet possible l'arribada als nostres dies d'aquest autèntic tresor de la cultura popular.

Al proper mes d'agost és farà una concentració d'Aurores a Atzeneta. Vos esperem!!!

Cartell de la darrera concentració d'auroros

Amb la Col·laboració de:

"la Caixa"

XAFARDECOLLES

XAFARDECOLLES.

Notícies íntimes del món de les Colles

Informa Joan Josep Trilles i Font

• **Les pujades al Fadri**, han estat una vegada més un èxit; han pujat més de 150 persones, amb 15 colles representades. **El Campanar de la Vila** és patrimoni de tots, aleshores l'hem de conèixer i des de la nostra Federació seguirem animant aquesta iniciativa. Si alguna colla vol pujar, cal que contacte amb nosaltres.

• Els **Cavallers Templers** estan treballant amb força la que serà la **III Nit Templària**. La nostra Federació donarà dos premis, un a la colla més original i un altre a la de més nombrosa participació. Animeu-vos. Val la pena l'experiència.

• Per damunt de la pluja, la Lledonera ens ha visitat dintre dels actes del **2008 any marià de Lledó**. Cal donar les gràcies als organitzadors, a la Reial Confraria de la Mare de Déu del Lledó. Recordem que en la processó general del diumenge 4 de maig, a banda del nostre president, participaren les colles de dolçainers i tabaleters, Xaloc, Xarancaina, Castàlia i Castelló i la gent del "Sequiol". La seua música bressolà a la nostra mareta.

• **Cinquantenari de la mort de Bernat Artola i Tomàs**. Consulteu la pàgina web <http://www.blocsdelletres.com/bernartartola/> feta per Josep Porcar. Trobareu un magnífic homenatge al poeta castellonenc, gràcies a la inestimable col·laboració de quatre amics i mestres del vers en la nostra llengua —**Lluís Meseguer, Vicent Pau Serra, Vicent Jaume Almela i Josep Porcar**—, hui és una bella realitat poder veure editat aquest treball conjunt.

XXV FESTIVAL DE DANSES DE L'ANTIGA CORONA D'ARAGÓ

CASTELLÓ DE LA PLANA
Del 9 a l'11 de maig de 2008

• **La Marxa a peu al Molí de la Font**, va estar un èxit per damunt de la pluja. Tinguérem un guia de luxe, a **Pepe Pascual** que ens ensenyà Sant Francesc de la Font i el paratge del Molí de la Font. Estiguérem representades onze colles, amb gairebé cent persones. L'any vinent repetirem.

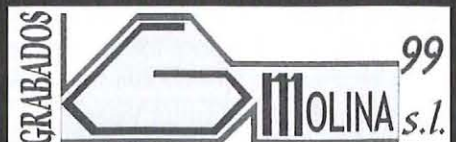
• Al mes de març es complia el centenari de **Josep Barberà i Ceprià**, autor d'obres entre altres Del meu raval. Des de la nostra Federació estem preparant un sentit homenatge amb col·laboració d'altres entitats culturals de la ciutat.

• Del 9 a l'11 de maig s'ha celebrat el **XXV Festival de Danses de l'Antiga Corona d'Aragó**. Ha hagut una gran participació de grups. Cal donar les gràcies als organitzadors per mantenir viva la flama del Festival.

• Al més de novembre, des de la nostra Federació, recuperarem l'exposició de **Matilde Salvador, matilde vidres de 1988**. Pensem que cal donar-li un sentit reconeixement a l'obra pictòrica d'aquesta filla predilecta de la nostra ciutat, just a l'any de la seua mort i, a més a més, quan fa 25 anys que va començar a pintar.

• Estem preparant el **Congrés Mundial del joc del boli**, per la **Magdalena 2009**, els dies 20, 21 i 22 de març, just quan celebrarem el XXé Campionat Mundial. L'Escola Autònoma de Jocs Tradicionals de la Comunitat Valenciana, portarà la nostra proposta a la propera reunió els dies 13, 14 i 15 de juny, de l'AEJST (Association Europeenne Jeux et Sports Traditionnelles) a Perugia a Itàlia.

Amb la Col·laboració de:

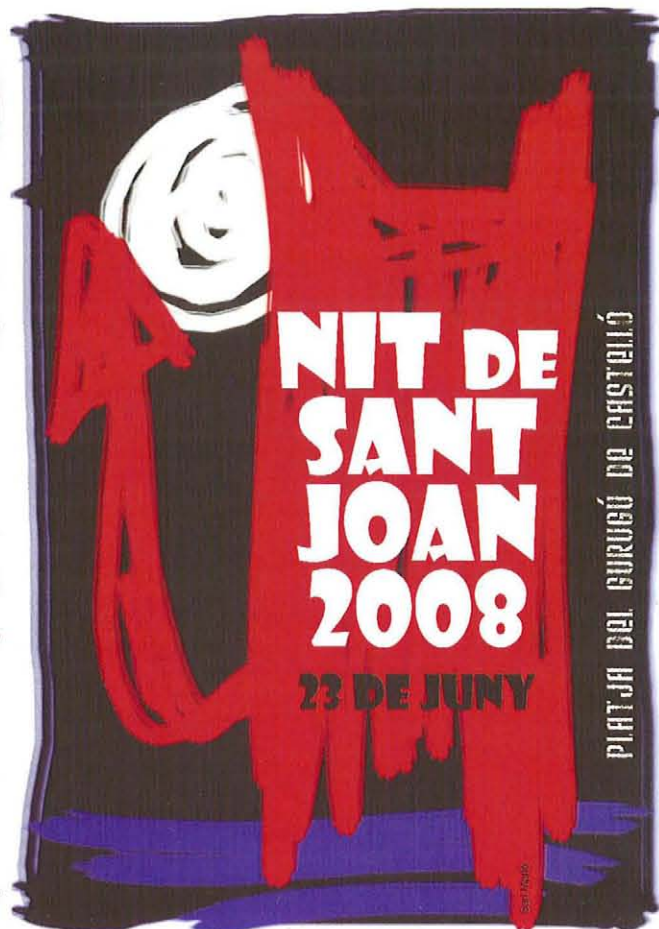

Ressó del 15é aniversari FEDERACIÓ DE COLLES DE CASTELLÓ

COCA DE SANT JOAN

(Casal català del Quèbec)
1 hora i 25 minuts

Ingredients:

- 2 dl. de llet tèbia - 300 g de farina
- 50 g. de margarin - 30 g. de llevat premsat
- Raspadura d'una llimona - 1 ou
- 150 g de cireres confitades, meló confitat.
- 50 g. de pinyons - sal

Massapà rebalxat:

- 200 g de pols d'ametlla - 1,2 dl. de llet
- 200 g de sucre fi

Barregeu el llevat amb la llet tèbia. Pasteu amb la margarina, la raspadura de llimona i 200 grams de farina; trebal·leu-ho bé, que tot quedi ben lligat; després aneu-hi incorporant la resta de la farina fins que formeu una bola llisa i tova.

Poseu una mica de farina en el marbre, passeu la massa al marbre i trebal·leu-ho una mica amb el sucre, fins que aquest s'incorpore totalment a la massa.

Unteu una safata de lluna amb margarina i esteneu-hi la massa, aplanant-la bé i formant un cantell al voltant. Deixeu-la reposar a temperatura temperada, tapada amb un drap de cuina. La massa pujarà el doble.

Quan hagi doblat el seu volum, pinteu-la amb massapà rebalxat i guarniu-la amb la fruita confitada i els pinyons. Introduïu la safata al forn escalfat d'abans i deixeu-la-hi trenta minuts.

Massapà rebalxat: Barregeu acuradament la llet amb el sucre fi, afegiu-hi la pols d'ametlles fins que formeu una crema lleugera i apta per pintar.

PROGRAMACIÓ

19/06/08 Presentació Nit de Sant Joan 2007

12:00 h AJUNTAMENT DE CASTELLÓ

Presentació dels actes de la Nit de Sant Joan 2008

Presentació de la logística

21/06/08 PLANETARI DEL GRAU DE CASTELLÓ

18:30 Visita al Planetari, veurem les diferents exposicions. Sessió guiada per JORDI ARTÉS.

19:00 Animació a càrrec de MUSSENNACITU

23/06/08 Nit de Sant Joan a la platja del Gurugú

20:30 Concurs de coques de Sant Joan

Presentació davant de l'entaulat de l'orquestra (primera mitja lluna). Lliurament dels premis.

21:00 Sopar de pa i porta. Per Ferrandís Salvador, des de la rodona del camí de la Plana fins al riu. Cada grup o colla porta el seu sopar. Entrada a l'aparcament central fins a les 21:00 hores.

23:00 Fogueres i Dimonis

Cercavila per l'avinguda Ferrandís Salvador amb la participació dels Dimonis de Baeta (Terra alta) i Botafocs, Ball de dimonis de Castelló (Plana alta) a càrrec de BOTAFOCs, ball de dimonis. Encesa de la foguera.

23:45 Revetlla amb música en la primera mitja lluna

23:59 Primer Bany

23:59 Castell de Focs i més música

Patrocinen

Organitzen

Col·labora

EXCM. AJUNTAMENT DE CASTELLÓ DE LA PLANA
Regidoria de Cultura